

Asia: VN/3796/2023-OM-81

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Toimivallan jako

Lakiesityksen pääasiallinen tavoite on riittävä ja selkeä sääntely viranomaisten toimivaltuuksista itsehallintolaissa niiden valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien asioiden osalta, joista maakunnan viranomaiset huolehtivat ihmisten tarttuvien tautien torjunnan osalta sekä terveyden- ja sairaanhoidossa.

Valvira on aiemmissa itsehallintolain muutoksia koskevissa lausunnoissaan todennut, että Ahvenanmaahan liittyvässä sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontatoiminnassa on usein törmätty epäselviin tilanteisiin sekä sovellettavasta lainsäädännöstä että toimivaltaisesta viranomaisesta. Valvira pitää esitysluonnoksen pääasiallista tavoitetta kannatettavana ja toteaa, että selvyiden vuoksi toimivallanjaon pääperiaatteet on hyvä säätää itsehallintolain tasolla.

Itsehallintolain 30 §:ään on esitysluonnoksessa ehdotettu lisättäväksi uusi 24 kohta, jonka mukaan terveyden- ja sairaanhoidon tehtävistä, jotka Ahvenanmaalla sovellettavan valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnassa paikallishallinnolle, huolehtii maakuntalaissa tarkoitettu viranomainen.

Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tarkoitettuja valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia, valtakunnassa paikallishallinnon hoitamia tehtäviä olisivat esimerkiksi raskauden keskeyttäminen, hedelmällisyyshoito, oikeuslääketieteelliset tutkimukset, kuolemansyyn selvittäminen sekä kuoleman toteaminen. Lisäksi kyse on hallinnollisesta puuttumisesta henkilökohtaiseen vapauteen psykiatrisessa hoidossa ja päihdehuollossa. Tehtäviä ei yleensä voida

erottaa hoidettavaksi terveyden- ja sairaanhoidon ulkopuolelle. Luonnoksen mukaan ehdotettua 24 kohtaa vastaavia tehtäviä valtakunnassa hoitaa paikallishallinto eli 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueet. Hyvinvointialueuudistusta valmisteltaessa kiinnitettiin huomiota siihen, että maakunnan terveyden- ja sairaanhoidolla ei ole itsehallintolaissa säädettyjä toimivaltuuksia kyseessä oleviin valtakunnan lainsäädännön tehtäviin. Valvira pitää esitettyä lisäystä itsehallintolakiin perusteltuna.

Valvira ei kannata esitysluonnoksen sivulla 28 kuvattua vaihtoehtoista toteuttamistapaa. Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan valtakunnalla on nykyisin lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen. Luonnoksessa esitetyn vaihtoehtoisen toteuttamistavan mukaan valtakunnan lainsäädäntövallasta luovuttaisiin siten, että maakuntapäivät saisi toimivallan antaa lainsäädäntöä hallinnollisista puuttumisista henkilökohtaiseen vapauteen maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvilla oikeudenaloilla kuten terveyden- ja sairaanhoidossa sekä sosiaalihuollossa.

Kyseinen vaihtoehto henkilökohtaisen vapauden hallinnollisia puuttumisia koskevan lainsäädäntövallan siirtämisestä maakunnalle tarkoittaisi sitä, että Ahvenanmaan maakuntapäivät säätäisi maakuntalaissa niistä eri vaiheista, jotka viime kädessä johtavat henkilökohtaisen vapauden rajoittamista tarkoittavan päätöksen tekemiseen. Jos esimerkiksi laitoshuollossa olevan henkilön perusoikeuksia on tarve rajoittaa, on rajoituksista säädettävä lailla ja ne tulee voida oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta. Itsehallintolain 19 §:n mukaisessa maakuntalakien lainsäädäntövalvonnassa arvioitaisiin, täyttääkö lainsäädäntö sille asetetut perustuslailliset vaatimukset.

Valvira on aikaisemmin 11.3.2024 antamassaan lausunnossa VN/3796/2023 (V/4745/2024) huomauttanut, että ”sosiaali- ja terveydenhuollon itsemääräämisoikeuksien rajoituksia koskee lukuisa määrä erilaisia säädöksiä, jotka rajoittavat näiden rajoitusten laatua, määrää ja kestoja. Esimerkiksi mielenterveyslain mukainen tahdonvastainen hoito voi olla kestoaltaan korkeintaan kolme kuukautta kerrallaan, lastensuojelulain mukainen yhteydenpidon rajoitus voimassa korkeintaan yhden vuoden kerrallaan ja niin edelleen. Vaikka isossa kuvassa esitys on hyvä, haasteet piilevät siinä, että kyse on erittäin yksityiskohtaisesta lainsäädännöstä, joka siirretään maakuntahallituksen lainsäädäntövaltaan. Kansalaisten yhdenvertaisuuden ja ihmisten oikeusturvan kannalta olisi tärkeää, että rajoituksia koskevat säädökset olisivat koko valtakunnan alueella samanlaiset.” Valvira toistaa aiemmin antamassaan lausunnossa esitetyn näkemyksen henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisesta.

Kuuleminen säädösvalmistelussa

Lakiesityksen tavoitteena on lisäksi uudenaikaistaa itsehallintolain säännökset Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kuulemisesta maakunnalle erityisen tärkeästä lainsäädännöstä. Sama koskisi asetusehdotuksen sekä yksinomaan maakuntaa koskevien tai sille erityisen tärkeiden

viranomais määräysten ja -ohjeiden valmistelua. Ohjeita koskeva säännös olisi muutos nykytilaan. Valvira kannattaa esitettyä muutosta.

Henriksson Markus
Valvira

Lehmusto Noora
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira